

arkivrapport

Fornlämning L1984:6709, Lilla Strömgatan, fastigheten Öster 1:1, Nyköpings socken & kommun, Södermanlands län. Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning.

Patrik Gustafsson Gillbrand

Sammanfattning

Sörmlands Arkeologi AB har under perioden 2020-05-11 – 2020-05-13 utfört en arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning inom fornlämning L1984:6709 (Nyköpings stadsområde), kvarteret Borgmästaren, fastigheten Öster 1:1, Nyköpings stad och kommun, Södermanlands län. Undersökningen genomfördes med anledning av att Nyköpings kommun avsåg att sänka ytnivån för åtta brunnar i samband med omläggning av asfalt i Lilla Strömgatan.

Sammanlagt övervakades fem schakt som var cirka 4x3 meter stora och cirka 1,5 meter djupa. I två schakt påträffades lager och konstruktioner från nyare tid och medeltid. De yngre lämningarna bestod bland annat av raserings- och utfyllnadslager samt olika gatunivåer. Vidare framkom resterna av en stenmur som eventuellt kan vara från 1300-tal. Det fanns även kulturlager och som innehöll fynd av östersjökeramik, vilket ger en generell datering till 1100-tal. Till samma tid hörde även delar av ett staket som framkom i en schaktvägg. I övriga schakt framkom inget av arkeologiskt intresse.

Inledning

I enlighet med länsstyrelsens beslut (431-3731-2020) har Sörmlands Arkeologi AB utfört en arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning inom fornlämning L1984:6709, Lilla Strömgatan, kvarteret Borgmästaren, fastigheten Öster 1:1, Nyköpings socken och kommun, Södermanlands län (bilaga 1-3). Fältarbetet genomfördes under perioden 2020-05-11 – 2020-05-13. Projektledare samt fält- och rapportansvarig var Patrik Gustafsson Gillbrand, arkeolog vid Sörmlands Arkeologi AB.

Den arkeologiska undersökningen genomfördes med anledning av att Nyköpings kommun avsåg att sänka ytnivån för åtta brunnar i samband med omläggning av asfalt i Lilla Strömgatan. Arbetet innebar att fem schakt skulle öppnas i anslutning till brunnarna (bilaga 4 & 9). Arbetet kom att beröra Nyköpings stadsområde som består av kulturlager och bebyggelse lämningar från medeltid och framåt (bilaga 3).

Länsstyrelsen i Södermanlands län fattade därför, med stöd av 2 kap 12-14 § i Kulturmiljölagen (1988:950), beslut om en arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning i samband med de planerade markningreppen. Ansvarig för kostnaden var Nyköpings kommun.

Det berörda området ligger cirka 8 meter över havet och är beläget inom Nyköpings östra stadskärna. Gatan går i nordvästlig riktning från Östra Trädgårdsgatan mot Nyköpingsån. Öster om Lilla Strömgatan ligger kvarteret Borgmästaren och i väster finns kvarteret Folkungabron (bilaga 3 & 9).

Majoriteten av byggnaderna inom kvarteren är uppförda under 1980-talet, men det finns även exempel på bevarade byggnader från det sena 1800-talet och 1900-talets början (Nyköpings kommun, Byggnadsinventering 2015).

I såväl Lilla Strömgatan som i anslutande kvarter har ett antal arkeologiska undersökningar tidigare utförts (bilaga 3). På 1980-talet genomfördes två större undersökningar i kvarteren Borgmästaren och Folkungabron inför uppförandet av ett äldreboende. Tyvärr är undersökningarna inte avrapporterade, men enligt en sammanfattande text framkom lämningar i form av 0,5 meter tjocka kulturlager, murar, gator, hus och hägnader från 1000-/1100-tal till 1600-tal (Nordeman & Douglas 1987). Därtill genomfördes en schaktövervakning vid samma tid som de ovan nämnda undersökningarna i Lilla Strömgatan, varvid inget av antikvariskt intresse framkom (Nordeman 1997). I Borgmästarens norra del har ytterligare två arkeologiska insatser genomförts på senare tid. Vid undersökningarna framkom såväl husgrunder, murar som stenläggningar från högmedeltid och nyare/senare tid (Jonsson 2016, Pettersson 2009). Den aktuella området ansluter även till platsen där Franciskanordens konvent i Nyköping grundades på 1280-talet (Gustafsson Gillbrand 2017).

Syfte & målsättning

Det huvudsakliga syftet med den arkeologiska undersökningen var att löpande undersöka och dokumentera mindre komplicerade lämningar inom den del av fornlämningen som berördes samt tillvara fynd.

Genomförande

Schaktningsövervakningen genomfördes parallellt med anläggningsarbetet. Schakten grävdes skiktvis ned till önskvärd nivå och öppnade ytor rensades kontinuerligt för hand. Schakt och sektioner/profiler mättes in med RTK GPS och beskrevs i text. Profiler dokumenterades med skalenliga ritningar. Ett representativt urval av översikter och detaljer samt schakt fotodokumenterades. Vid undersökningen samlades fynd in.

Resultat

Totalt öppnades fem schakt (schakt 1-5, bilaga 5, 6 & 9). I två schakt framkom bevarade kulturlager och konstruktioner i tre olika schaktväggar (schakt 1 & 2). Övriga schakt utgjordes enbart av sentida fyllnadsmassor. Vid undersökningen samlades endast daterande och för lagren karaktäristiska föremål in (bilaga 8).

Schakt 1. I västra schaktväggen (profil 1), cirka 0,5 meter under markytan, framkom bevarade kulturlager om cirka 1 meters tjocklek. Lager L4 utgjordes av ett raseringslager som bland annat innehöll kalkbruk och tegelkross. I lagret fanns även en hel del djurben, spik, bränd flinta samt enstaka skärvor av yngre rödgods. Keramiken dateras till 1600-talets första hälft/mitt (F1). Lagret täckte i sin tur en murbas av natursten (A1), som troligen gått i öst-västlig riktning. Muren vilade delvis på undergunden, men en del var även nedgrävd i densamma (bilaga 6, 7 & 9).

Schakt 2. I västra schaktväggen (profil 2), cirka 0,1 meter under markytan, framkom ett parti med flera gatunivåer från senare- och nyare tid. Därunder fanns två raseringslager från nyare tid (L4 & L5). De vilade i sin tur på ett sotigt sandigt lager (L3), som innehöll enstaka bitar bränd lera (F2) och bör vara från tidig medeltid (bilaga 6, 7 & 9). Inga andra fynd påträffades som kan styrka antagandet, men lagret påminde starkt om L3 i profil 3 (se nedan).

I östra schaktväggen (profil 3), cirka 0,6 meter under markytan, framkom ett parti med bevarade kulturlager. Det näst understa lagret innehöll skörbränd sten, bränd lera (F4), kol, brända och obrända ben samt ett fragment östersjökeramik (F3). Keramiken daterar kontexten generellt till 1100-tal. Därunder fanns ett grått lager av sandig silt som även utgjorde fyllnaden till en rad med störar i nord-sydlig riktning. Störarna var nedstuckna i undergrunden och har förmodligen ingått i en hägnad (bilaga 6, 7 & 9).

Utvärdering & datering

Vid den förhållandevis småskaliga arkeologiska undersökningen framkom arkeologiskt intressant information, som ytterligare kan belysa och komplettera bilden av stadens etablering och utveckling på den östra sidan av Nyköpingsån.

De bevarade lämningarna i de undersökta schakten är av olika karaktär. Gemensamt är att det finns raserings- och utfyllnadslager samt gator från nyare och senare tid inom området. Hög- och senmedeltid är sämre representerat, möjligen kan muren (A1) knytas till perioden. Den (muren) är anlagd på ungefär samma nivå, cirka 5,8 meter över havet, som en stenläggning som tidigare påträffats inom kvarteret Borgmästaren. Konstruktionen daterades på goda grunder till 1200-/1300-tal (Pettersson 2009). Däremot har murens funktion inte gått att klarlägga, men om den föreslagna dateringen stämmer kan den ha utgjort en del av Franciskanerkonventets arkitektur. De lager och fynd samt raden med störar som framkom i schakt 2 påminner strakt om de tidigmedeltida lämningarna som framkom vid undersökningen av kvarteret Borgmästaren på 1980-talet (jfr Nordeman & Douglas 1987).

Bilagor

- Bilaga 1. Utdrag ur Sverigekartan med undersökningens belägenhet markerad. Skala 1:1 000 000.
- Bilaga 2. Utdrag ur Terrängkartan med den aktuella miljön utmarkerad. Skala 1:50 000.
- Bilaga 3. Utdrag ur StadsGis för Nyköping med undersökningsområde, kvartersnamn, kyrkor och Nyköpingshus utmarkerade. Skala 1:4000.
- Bilaga 4. Utdrag ur StadsGis för Nyköping med undersökta schakt i blått samt tidigare undersökningar i rosa utmarkerade. Skala 1:1000.
- Bilaga 5. Plan med schakt, brunnar och dokumenterade profiler utmarkerade. Skala 1:100.
- Bilaga 6. Schaktbeskrivningar.
- Bilaga 7. Profilritningar & beskrivningar.
- Bilaga 8. Fyndtabell.
- Bilaga 9. Fotodokumentation.

Referenser

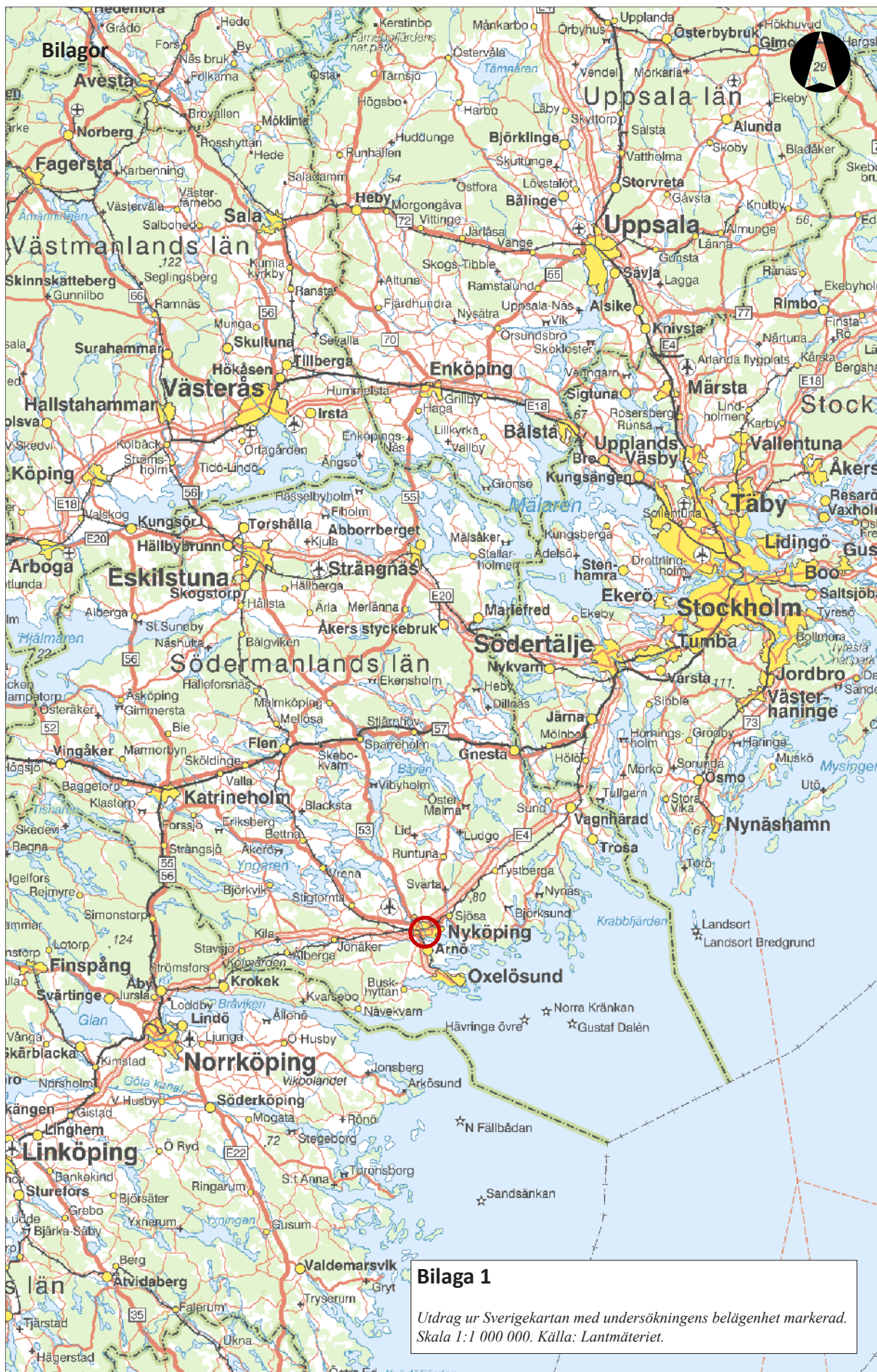
- Digitala Fastighetskartan. Geografiska Sverigedata (GSD)*. Fastighetskartan med höjdkurvor, Södermanlands län, Gävle.
- Gustafsson Gillbrand, Patrik. 2017. *Fornlämning 231:1, Flickskolan 7 & 12, Nyköpings socken & kommun, Södermanlands län. Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning. Sörmlands Arkeologi AB, Rapport 2017:01*. Nyköping.
- Jonsson, Kristina. 2016. *Borgmästaren i Nyköping. Spår av bebyggelse från medeltid och nyare tid*. Arkeologisk förundersökning, fornlämning Nyköping 231:1, Borgmästaren 2, Nyköpings stad och kommun, Södermanlands län. *Stiftelsen Kulturmiljövård, Rapport 2016:71*. Västerås.
- KMR. Kulturmiljöregistret/Fornsök, Riksantikvarieämbetet. Datauttag Södermanlands län (2019-06-26).
- Nordeman, Kjell. 1997. *Borgmästaren, Folkungabron och Lilla Strömgatan*. Antikvarisk kontroll. Södermanland, Allhelgona socken, Nyköpings kommun, kv Borgmästaren, kv Folkungabron och Lilla Strömgatan. Rapport RAÄ UV Stockholm. Stockholm.
- Nordeman, Kjell & Douglas, Marietta. 1987. Nyköping. I: Tiiu Andræ et al (red) *7000 år på 20 år. Arkeologiska undersökningar i Mellansverige*. RAÄ. Stockholm.
- Nyköpings kommun, Byggnadsinventering 2015*.
<http://kartor.nykoping.se/pdf/custom/Byggnadsinventering>
- Pettersson. Björn. 2009. *Borgmästaren*. Fornlämning Nyköping 231:1, Borgmästaren 2, Allhelgona socken, Nyköpings kommun, Södermanlands län. Arkeologisk förundersökning. *Sörmlands museum, Arkeologiska meddelanden 2009:07*. Nyköping.
- Sörmlands museums arkiv & bibliotek (SMA)*
SR-GIS 2015, (StadsGis) upprättat av Björn Pettersson, Sörmlands Museum.
- Terrängkartan, Geografiska Sverigedata (GSD)*. Kartförlaget, Gävle. 2013. Källa: Lantmäteriet.

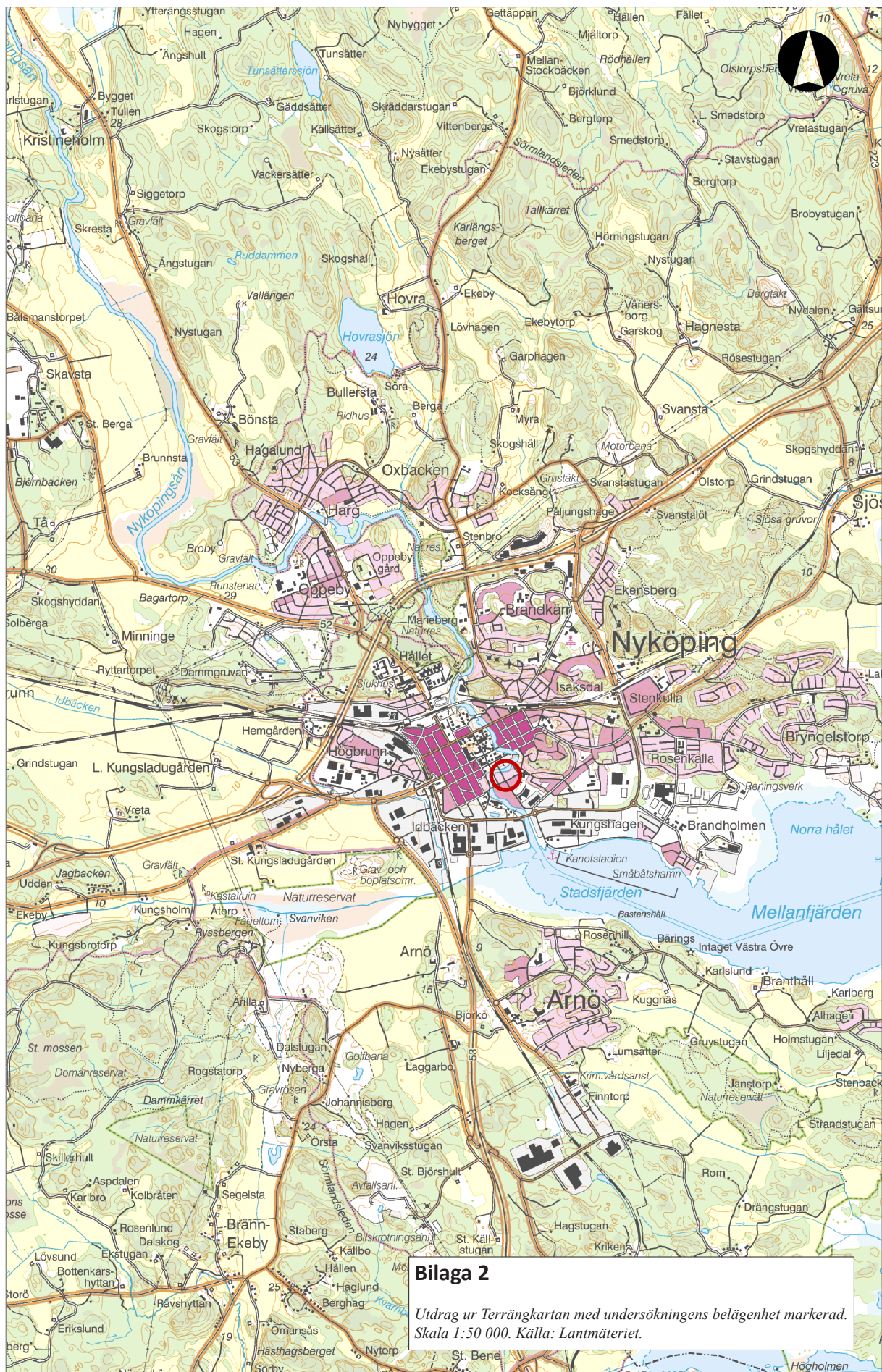
Administrativa uppgifter

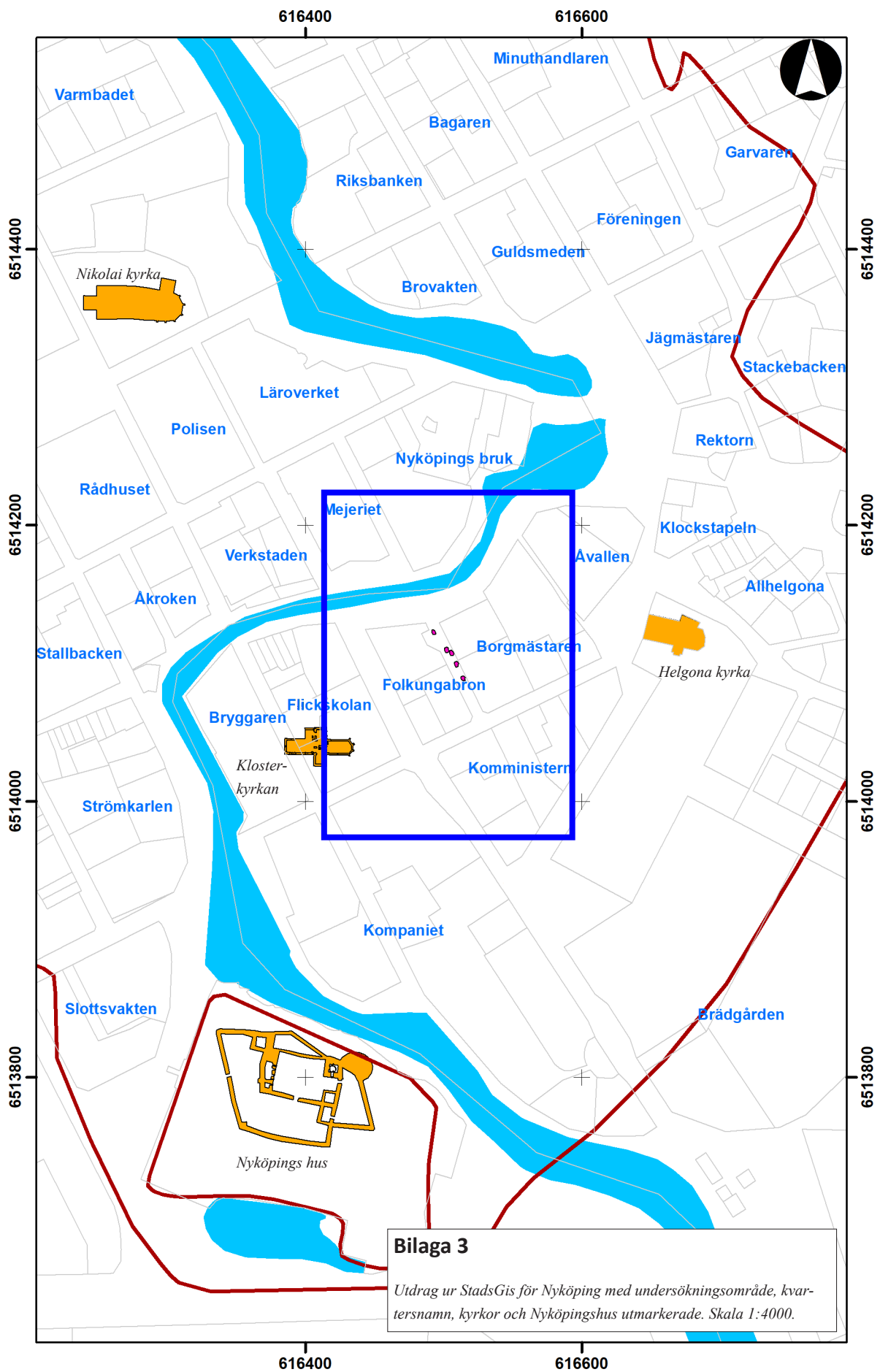
Projektnummer Sörmlands Arkeologi AB: 2019
Länsstyrelsens dnr: 431-3731-2020
Tid för undersökningen: 2020-05-11 – 2020-05-13
Personal: Patrik Gustafsson Gillbrand
Belägenhet: N (x) 6514104 E (y) 616505
Koordinatsystem: SWEREF 99 TM
Höjdsystem: RH 2000
Undersökt yta: 44 m²

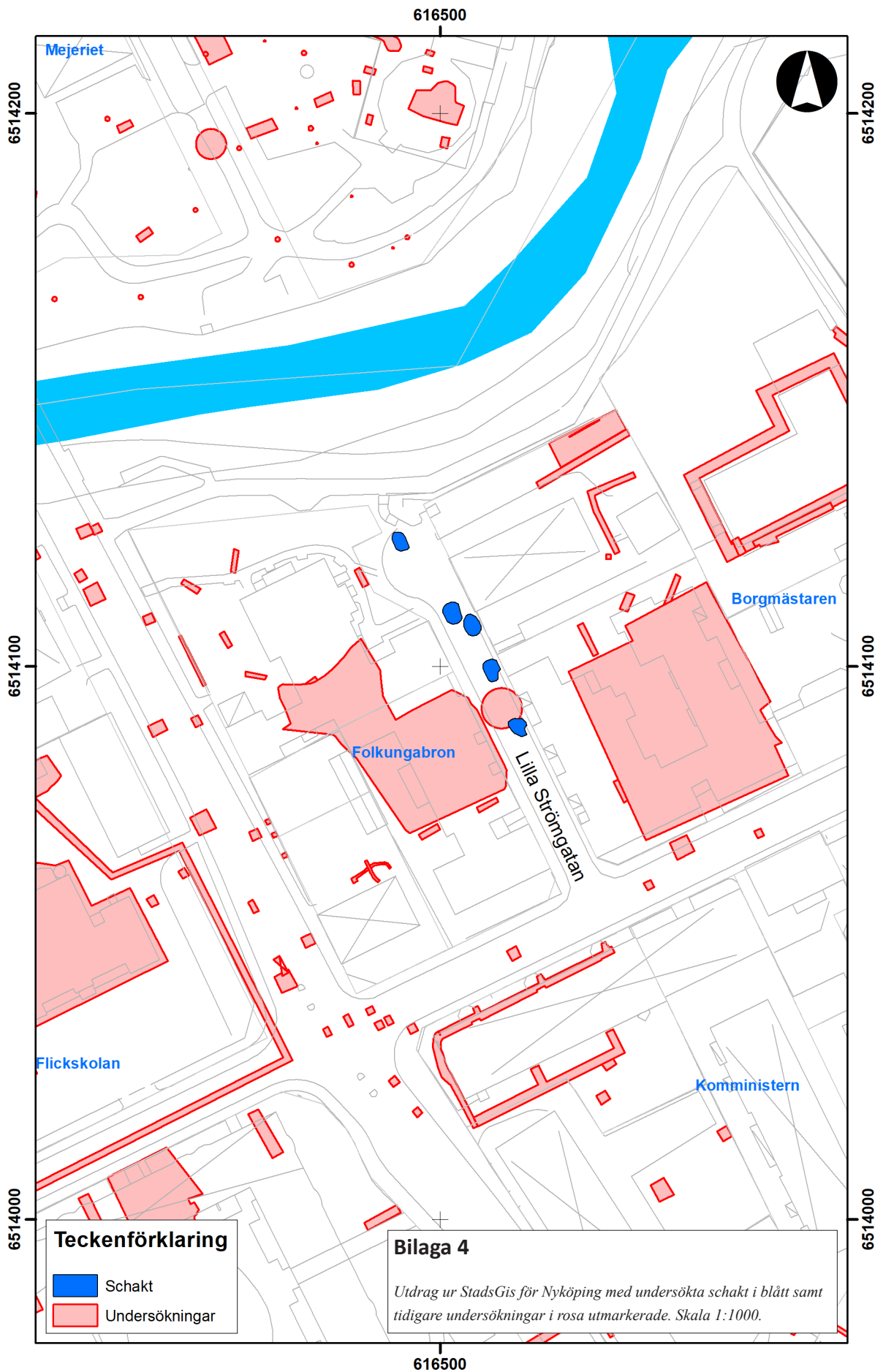
Digital dokumentation förvaras hos Sörmlands Arkeologi AB i väntan på direktiv från ATA angående rutiner för leverans av digitalt material. Analogt dokumentationsmaterial förvaras vid ATA.

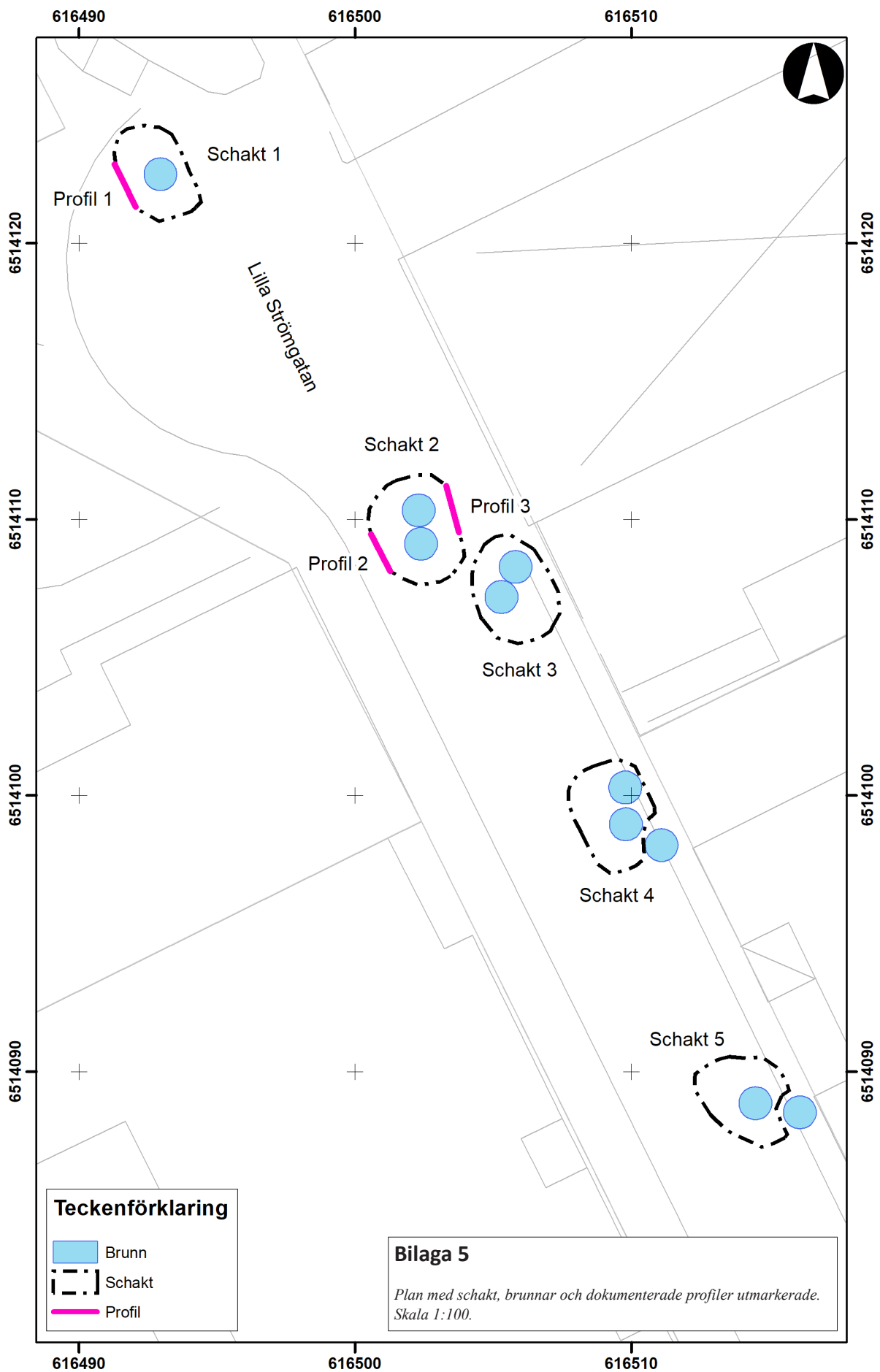
Fynd med nr 1-4 förvaras vid Sörmlands Arkeologi AB i väntan på fyndfördelning.

Bilaga 6. Schaktbeskrivningar

Schakt 1

Ca 3,7 x 2,5 m stort, 1,7 m dj. Topp +6,9 möh, steril nivå +5,95 möh

I västra schaktväggen framkom bevarade kulturlager och konstruktioner ca 0,5 m under markytan (profil 1).

Schakt 2

Ca 4,0 x 3,5 m stort, 1,5 m dj. Topp +8,2 möh, steril nivå +7,4 möh

I västra schaktväggen framkom bevarade kulturlager ca 0,1 under markytan (profil 2).

I den östra schaktväggen påträffades bevarade kulturlager ca 0,6 m under markytan (profil 3).

Schakt 3

Ca 4,0 x 3,0 m stort, 1,5 m dj. Topp +8,3 möh, steril nivå -

I schaktet framkom under ett ca 0,25 m tj lager av grus utfyllnadsmassor av sand ner till schaktbotten. Ingen steril nivå (undergrund) framkom.

Schakt 4

Ca 4,0 x 3,0 m stort, 1,8 m dj. Topp +8,5 möh, steril nivå -

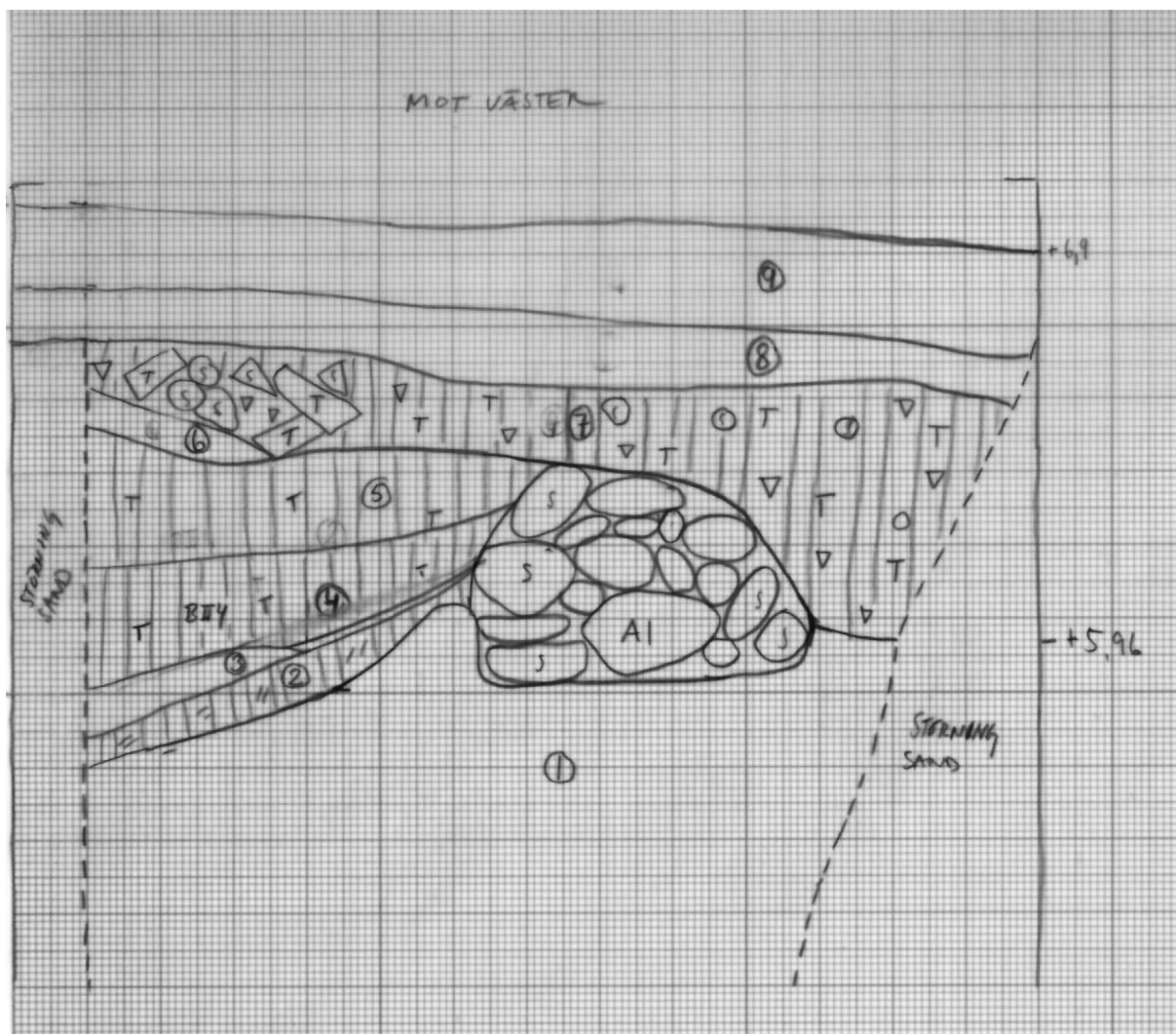
I schaktet framkom under ett ca 0,30 m tj lager av grus utfyllnadsmassor av sand och återfylld kulturjord ner till schaktbotten. Ingen steril nivå (undergrund) framkom.

Schakt 5

Ca 3,5 x 3,0 m stort, 1,2 m dj. Topp +8,70 möh, steril nivå -

I schaktet framkom under ett ca 0,30 m tj lager av grus utfyllnadsmassor av sand och återfylld kulturjord ner till schaktbotten. Ingen steril nivå (undergrund) framkom.

Bilaga 7. Profiliritningar & beskrivningar

Schakt 1, Profil 1 (mot väster). Skala 1:20.

Lager 9. 0,3 m tj mörkgrå krosstensgrus.

Lager 8. 0,2 m tj lager med fin beigegul sand. Utfyllnad.

Lager 7. 0,7 - 0,2 m tj lager med mörkgrå silt med tegelkross och kalkbruk. I södra delen en ansamling tegelstenar. I lagret fanns även enstaka djurben. Raseringslager.

Lager 6. 0,1 m tj lager med beige finsand.

Lager 5. 0,25 m tj lager med brungrå humös silt och enstaka tegelkross.

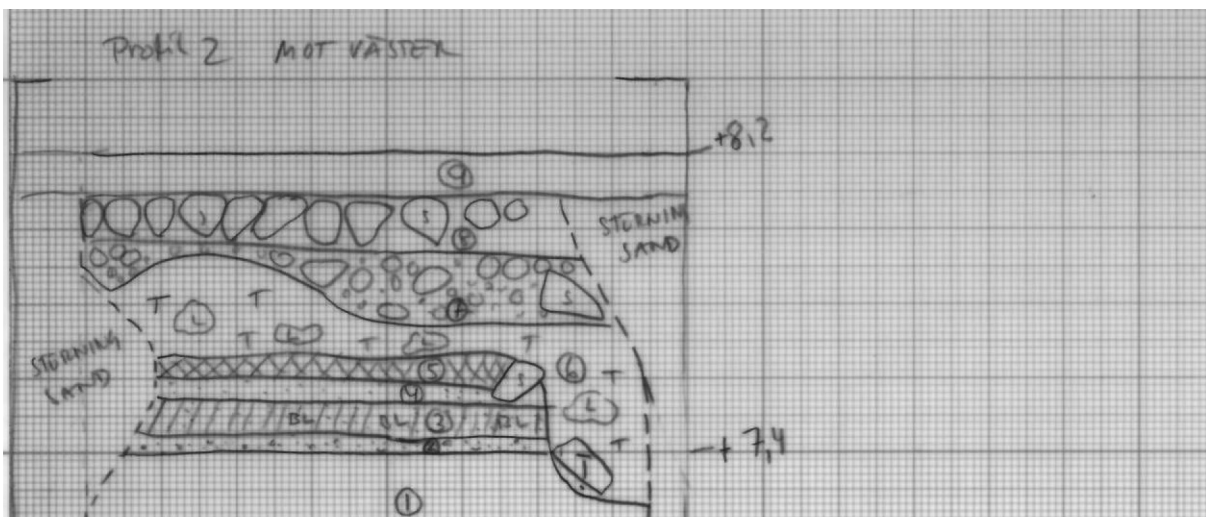
Lager 4. 0,25 m tj lager med brungrå humös silt, enstaka tegelkross, obrända ben, bränd flinta, en marleka och enstaka skärvor BII4.

Lager 3. 0,1 m tj lager av beige lera.

Lager 2. 0,1 m tj lager med mörkgrå silt med inslag av grus och träflis.

A1. Lager 2 täckte en cirka 0,7 x 0,5 m stor murbas av 0,25-0,1 m stora naturstenar.

Lager 1. Ljusgrå silt. Undergrund.

Schakt 2, Profil 2 (mot väster). Skala 1:20.

Lager 9. 0,1 m tj lager med mörkgrå krosstensgrus.

Lager 8. 0,15 m tj skikt med kullersten, 0,15x0,1 m st i 0,10 - 0,05 m tj lager med gulbeige sättsand. Gata.

Lager 7. 0,2-0,02 m tj lager med mörkgrå sandig grus samt rikligt med småsten, 0,10-0,05 m st. Gata.

Lager 6. 0,5-0,3 m tj lager med mörkgrå humös grusig silt med tegelkross och enstaka lerklumpar. Utfyllnad.

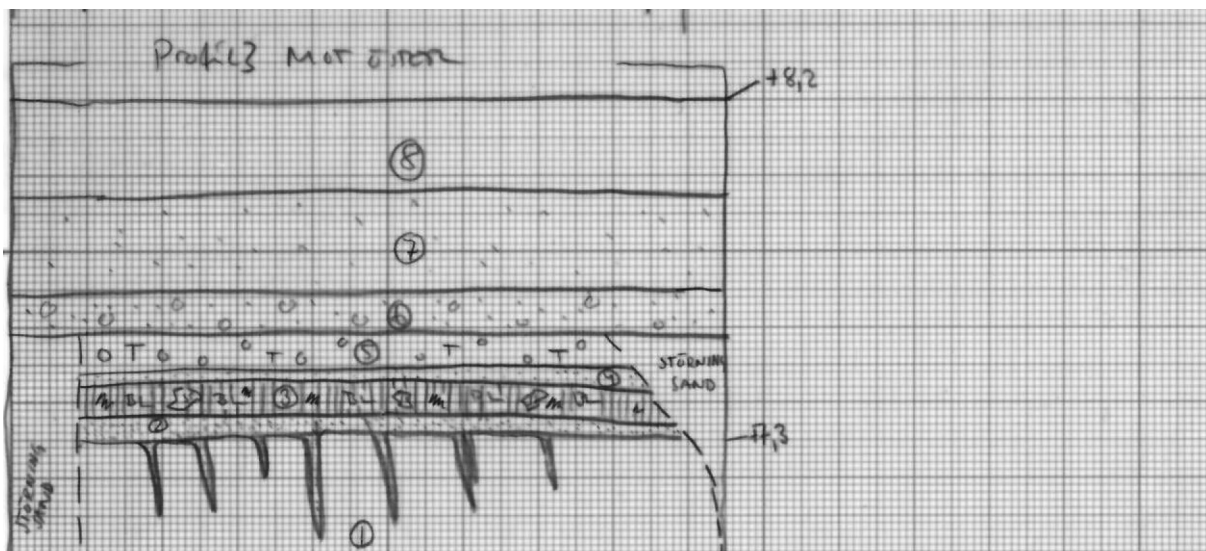
Lager 5. 0,07 m tj lager med svart sandig silt, rikligt med kol, enstaka tegelkross. Rasering/brand.

Lager 4. 0,05 m tj lager med brunbeige sand.

Lager 3. 0,1 m tj lager med gråsvart sand med inslag av bränd lera. Ev. samma lager som L3 i profil 2.

Lager 2. 0,05 m tj lager med brun grov sand.

Lager 1. Ljusgrå silt. Undergrund.

Schakt 2, Profil 3 (mot öster). Skala 1:20.

Lager 8. 0,2 m tj lager med mörkgrå krosstensgrus.

Lager 7. 0,25 m tj lager av mörkgrå sand.

Lager 6. 0,10 m tj lager av gul morän.

Lager 5. 0,07 m tj lager av mörkgrå humös grusig silt med tegelkross.

Lager 4. 0,04 m tj lager av gul finsand.

Lager 3. 0,07 m tj lager av gråsvart finsand med bränd lera, skörbränd sten, marleka, kolbitar, brända och obrända ben och en skärva östersjökeramik. Ev. samma lager som L3 i profil 2.

Lager 2. 0,05 m tj lager av mörkgrå silt/finsand. Rad med färgningar efter störrar, hägnad.

Lager 1. Ljusgrå silt. Undergrund.

Bilaga 8. Fyndtabell

F nr	Kontext	Sakord	Hel/frag	Material	Typ	Vikt	Antal	Beskrivning	X	Y	Z
1	Schakt 1, profil 1, lager 4	Kärl	Frag	Keramik	BII4	32,52	1	Mynning. Gulgrön glasyr med gula cirkelband och punkter på piplera. 1600-tal	6514119,85	616501,16	6,00
2	Schakt 2, profil 2, lager 3	Klining	Frag	Bränd lera		11,10	1		6514108,81	616500,96	7,45
3	Schakt 2, profil 3, lager 3	Kärl	Frag	Keramik	Östersjökeramik	1,36	1	Skuldra. Beige utsida med glimmerkorn, Mörkgrå kärna. Spjälkad	6514110,47	616503,5	7,5
4	Schakt 2, profil 3, lager 3	Klining	Frag	Bränd lera		9,24	2	Pinnavtryck	6514110,07	616503,6	7,5

Bilaga 9. Fotodokumentation

Figur 1. Översikt över arbetsområdet och Lilla Strömgatan. Bilden är tagen från sydöst. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2020, Sörmlands Arkeologi AB.

Figur 2. Schakt 1. Bevarade kulturlager och mur anas i den högra schaktväggen. Bilden är tagen från norr. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2020, Sörmlands Arkeologi AB.

Figur 3. Schakt 1, profil 1. Till höger kan man se olika lager samt stenarna i muren A1. Bilden är tagen från sydöst. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2020, Sörmlands Arkeologi AB.

Figur 4. Schakt 2, profil 2. Överst kan man se kullerstensläggning från 1800-/1900-tal, som täckte flera kulturlager. Bilden är tagen från nordöst. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2020, Sörmlands Arkeologi AB.

Figur 5. Schakt 2, profil 3 med bevarade kulturlager från medeltid. Bilden är tagen från sydväst. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2020, Sörmlands Arkeologi AB.

Figur 6. Schakt 3. Bilden är tagen från nordöst. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2020, Sörmlands Arkeologi AB.

Figur 7. Schakt 4. Den mörka jorden i botten av schaktet bestod av återfylld kulturjord. Bilden är tagen från norr. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2020, Sörmlands Arkeologi AB.

Figur 8. Schakt 5. Bilden är tagen från norr. Den mörka jorden i botten av schaktet bestod av återfylld kulturjord. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2020, Sörmlands Arkeologi AB.

Figur 9. F1 är en skärva BII4 från schakt 1, profil 1. F2 är en bit bränd lera från schakt 2, profil 2. F3 är en skärva östersjökeramik och F4 är två bitar bränd lera från schakt 2, profil 3. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2020, Sörmlands Arkeologi AB.

